

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΟΣ ΣΤ' ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η «ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΗΧΩ»,*

(Η ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ)

Δέν νομίζω πώς θά βρεθεί κανείς πού νά πεί ότι ή κριτική αὐτή δέν ἔχει τόνο διθυραμβικό καί ότι δέν τήν ἐμπνέει ἀληθινή ἐκτίμηση καί ἀγάπη. Ὅμως ὅταν μετὰ ἔξη χρόνια ή Ἀλεξάνδρα πεθαίνει καί με τήν ἀφορμή αὐτή ξαναγράφει ὁ ἴδιος, ή ἐκτίμηση καί κάποια θερμή λύπη μένουν στό γράψιμό του ἀλλά ὁ τόπος τοῦ θαυμασμοῦ πέφτει. Κι ἐνῶ ὁμολογεῖ, ὁ Ξενόπουλος, ὅτι: ή «φυσιογνωμία τῆς Ἀλ. Παπαδοπούλου καί ή φιλολογική καί ή ἀνθρωπίνη, με κατέχει καί μοῦ ἐπιβάλλεται ἀνέκαθεν, δέν ξεύρω ἂν εἰς τήν κρίσιν μου ὑπάρχει τελεία ἀμεροληψία», μ' ὄλα ταῦτα παρακάτω ρωτᾷ: «Κατώρθωσεν ὅμως ν' ἀναδειχθῆ καί μεγάλη συγγραφεύς; Ἡμπόρεσε νά βγάλη καί ν' ἀποκρυσταλλώσῃ εἰς αἰωνίας φιλολογικές μορφές ὅ,τι εἶχε μέσα τῆς, ὄλους ἐκείνους τοὺς θησαυροὺς τῆς εὐφυίας, τοῦ αἰσθήματος, τῆς παρατηρήσεως, τῆς μελέτης;»

Καταλήγει νά νομίζει ὅτι τὸ ἔργο τῆς εἶναι «ἡμιτελές καί κάπως ἀμέθοδον».

Ἀλλά πόσο θά θέλαμε νά ξεύραμε ὅχι τί εἶπε μόνο ὁ Ξενόπουλος τοῦ 1895, 96, '00 ἀλλά καί τί λέει ὁ Ξενόπουλος τοῦ 1948! Πόσα ἀπ' ὅσα ἔγραψε θά ἔσβυνε καί τί θά κρατοῦσε ἂν εἶταν δυνατό νά ξαναδιαβάσει τήν ἐργασία τῆς συγχρόνου του καί νά τήν ξανακρίνει;

Τί μεγάλο ἐνδιαφέρον θά εἶχε γιά μᾶς πού στεκόμαστε τώρα μετέωροι, μιά τέτοια συμπλήρωση τῆς ἀρχικῆς του σκέψης με τὰ τωρινά κριτήρια! Καί τήν τόση πρόσθετη πείρα!

**

Μά ξαναγυρίζουμε στήν Πόλη τοῦ 1894 ὅπου στίς σελίδες τῆς «Ἠχοῦς» παρουσιάζεται ή Πολίτισσα ποιήτρια Κορνηλία Πρεβεζιώτου. Εἶναι ὠραῖοι, ρέοντες οἱ στίχοι τῆς καί στή δημοτική μάλιστα. Ὁ διαχωρισμός φαντάζει πιά κατακάθαρα. Τεῖχος ἀπροσμάχητον χωρίζει τίς δυὸ γλώσσες. Κανένας ἀκόμη δέν τόλμησε τὸ πήδημα πού χρειάζεται γιά νά τίς ἐνώσει. Τὸ σάλτο πού θά ἀποδείξει ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλη γλώσσα γιά τήν ποίηση καί ἄλλη γιά τήν πεζογραφία, ἴσαμε ἐκείνη τῆ στιγμῆ δέν ἔγινε.

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο.

Καί ὅμως «Τὸ Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη ἔχει ἐκδοθεῖ. «Ἡ Ζούλια» καί ὁ «Μουσαφίρης» ἔχουν δημοσιευτεῖ στήν «Ἐστία» τοῦ Δροσίνη ἀπὸ τὸ 1891 μάλιστα. Μεταφράστηκαν κίόλας Γαλλικά κι ἔγραψαν γι αὐτὰ ὁ Ταιπε καί ὁ Anatole France πολὺ κολακευτικά.

Ὅμως οἱ μέρες περνοῦν, οἱ δυσκολίες πληθαίνουν, καί «παρακαλοῦνται καί αὐθις οἱ κύριοι συνδρομηταὶ νά ἀποστείλωσι τὰς συνδρομὰς αὐτῶν».

Πάλι φτάνει τὸ πανηγυρικό τεῦχος «πρὸς τιμὴν τῶν γενεθλίων τοῦ Κραταίου Ἡμῶν Ἀνακτος Ἀβδ-Οὐλ-Χαμίτ Χάν» καί ή «Φ. Ἠχώ» «*Συνδέει τὸν βίον τῆς στενῶς πρὸς τὴν μεγαλοῦρον ὠθησιν, ἧτις ἀπὸ τῆς σημεριώδους ἐκείνης ἐποχῆς χρονολογουμένη, ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον ἀνεμόρφωσε τὴν ἀχανῆ τῶν Ὀσμανιδῶν Αὐτοκρατορίαν κτλ.*».

Καί μᾶς τώρα ἐδῶ, στήν Ἐλεύθερη Πατρίδα, μετὰ τόσα χρόνια, ματώνει ή ψυχὴ σὰ συλλογιόμαστε τί εἶταν ή «Σημειώδης Ἐποχὴ» πού ἀνεμόρφωσε τὴν Ἀχανῆ Αὐτοκρατορίαν!

Δυστυχησμένε Ἑλληνισμέ, ποιὸς ποτὲ θά εἰκονίσει τὰ ἀνήκουστα μαρτύριά σου! Ποιὸς γίγας θά τὸ τραγουδήσει τὰ πάθη σου!

Μά νά ἔστειλαν τάχα τίς συνδρομὲς τοὺς οἱ κ. κ. συνδρομηταί, νά πήραν ὡς δῶρο «οἱ ἐγγράφοντες τοιοῦτους» τὴν «Καρδίαν Σκεπτικιστοῦ» πού ἐξακολουθεῖ νά μεταφράζει ὁ κακόμοιρος Γρυπάρης; Γιατί ἐκεῖνος αἶρει ὄλα τὰ βάρη τοῦ περιοδικοῦ καί κάμνει ὄλες τίς ὑπηρεσίες ἀκόμη. Μεταφράζει μελέτες, πότε γιά τὸν Φλαμμариόν, πότε γιά τὴν αὐτόματη γένεση τοῦ Παστέρ. Μοχθεῖ ἀκούραστα, δουλεύει με πίστη καί πάθος νεανικό.

Ὅμως νά, σὰν κάτι ἀλλάζει! Ἐνα ἀεράκι μόλις. Ἐνα τίποτα. Ἡ πρώτη συνεργασία ἀπὸ τὰ Ἐφτάνησα, τὴν Κέρκυρα ἔφθασε. Ὁ Ἡλίας Σταῦρος μ' ἕνα Μῦθος, «Ἡ Ἀλάθευτη Πέτρα», ἔστειλε τὸ μήνυμα ἀπὸ τὴν ὠραία πατρίδα του.

Μήτε ὁ πιὸ καθυστερημένος μαθητὴς τῆς πρώτης Γυμνασίου δὲ θά τὴν ἔγραφε αὐτὴ τὴν Πέτρα σήμερα. Μήτε σὰν νόημα, μήτε σὰ γλώσσα, οὔτε ὡς ὕφος. Ὅμως γιά τότε εἶταν μιά κατάκτηση. Αὐτὸς ὁ μῦθος εἶναι τὸ πρῶτο κείμενο στὸν πεζὸ λόγο τοῦ περιοδικοῦ πού φέρνει τὴ δημοτικὴ στὴ σημασία του.

Μὰ ἡ καθαρεύουσα κρατεῖ. Εἶναι γερὰ θεμελιωμένο τὸ κάστρο. Τὸ συγκρατοῦν ὀρθό, ἀγκωνάρια πελώρια, στητά, ἐπίφοβα. Εἶναι οἱ Μεγάλες Σχολές, τὰ Πατριαρχεῖα, οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους, οἱ Φιλολογικοὶ Σύλλογοι, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ διάφοροι σοφοὶ μελετητές, οἱ δημοσιογράφοι, οἱ μεγιστάνες. Οἱ Παλλάδες. Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι, μὰ ἀπὸ ὄλους πῶς δυνατὸς καὶ πῶς γερὸς, ὁ περίγυρος.

Εἶναι χιλιάδες οἱ Ἕλληνες κάτοικοι στὴν πρωτεύουσα τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας. Εἶναι τρεῖς φορές περισσότεροι ἀπὸ ὄσους ἔχει ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μὰ εἶναι ξεκομμένοι αἰῶνες πιά ἀπὸ τὴ ρίζα τῆς γλώσσας τους. Ὅσο κι' ἂν ρίξουνε τίς ἀρπάγες τους πῶς πίσω συναντοῦν τὸ ἔδαφος στεγνόν. Κι' ἂν ψάξουν ἀκόμη πῶς βαθιὰ βρίσκουνε στὸ τέλος τὸ νεκρὸ Βυζάντιο.

Τί νὰ ρουφήξουν ἀπὸ δαῦτο; Δροσιά; Δημοτικὴ; Ζωντάνια;

Ἡ καθαρεύουσα γιὰ τὸ μορφωμένο ἀστὸ ἔγινε δευτέρη φύση, ἡ μητρικὴ τοῦ γλώσσα πιά. Ἐχει μπεῖ μέσα στὸ αἷμα· στὸ μεδούλι του. Μ' αὐτὴν σκέπτεται, μ' αὐτὴν αἰσθάνεται, χαϊδεύει, ἀγαπᾷ.

Κοιτάει τὸ μωρουδάκι του ὁ πατέρας καὶ ἀνακαλύπτει μὲ χαρὰ ὅτι «θὰ γίνε εὐειδῆς ἡ κορασὶς»! του ὅταν μεγαλώσει.

«Τρώγει ζωμόν» ὁ ἄλλος καὶ εἶναι ἀπόλυτα εὐλικρινής. Ἔτσι τὸ νιώθει.

Τῆς πονᾷ «ἡ ράχις» τῆς ἀλληνηῆς, κι' ἀληθινὰ πονᾷ, δὲν εἶναι ψέμμα. Δὲν ὑποκρίνεται.

Στὴν καθαρεύουσα αἰσθάνεται ὁ μορφωμένος, δὲν μπορεῖ πιά νὰ τὴν ἀποχώριστεῖ. Ἐχει ἔνωθεῖ μαζί της.

Καὶ ὁ ἄλλος; ρωτοῦμε. Ὁ ταπεινός, ὁ ἀνώνυμος πὺ δὲν ἐσπούδασε, καὶ πὺ μιλεῖ ἑλληνικά, τί κάμνει; Μεταχειρίζεται μιὰ γλώσσα πὺ σέρνει μέσα της πολὺ παραφθαρμένη καθαρεύουσα, πολλές τούρκικες λέξεις φερμένες στὸ τυπικὸ τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλάζει τίς καταλήξεις σὲ ἄλλες, πλάθει κράμα νέο σὲ μερικές καὶ γιὰ ὅ,τι ἐκφράζει τὸ ὄργανο τῆς τέχνης του μεταχειρίζεται τὴ λέξη πὺ θὰ καταλάβει καὶ ὁ διπλανός του. Ἡ συναλλαγὴ καὶ ἡ γειτονιά μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς κυριάρχους ὅπως λέγονται, μὲ τοὺς Ἑβραίους, τοὺς Ἀρμένηδες, τοὺς Πέρσες ἔκαμε ὥστε τὸ σύνεργο τῆς ψαρικῆς, τὸ ἐργαλεῖο τοῦ χτίστη, τοῦ ράφτη, τοῦ μπαλωματῆ νὰ ἐκφράζεται σὲ ἰδίωμα κοινὸ γιὰ ὄλους. Στὴν Τουρκικῆ, Μ' αὐτὴν ἐνώνονται τὰ ξένα ἐτοῦτα στοιχεῖα ἀναμεταξύ τους.

Ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μικρασίας ὅμως τὰ Ἑλληνικά, ἀπὸ τὴ Θράκη τὴν ἑλληνικώτατη, τὴν βασανισμένη Ἡπειρο, φτάνουνε κάθε τόσο φτωχοὶ καὶ ἀνώνυμοι μεροκαματιάρηδες γιὰ νὰ δουλέψουν καὶ νὰ «καζαντίσουν» στὴν πλούσια φτωχομάνα, τὴν ἀπέραντη Πόλη.

*Ραφτάκι μ' ἤθελεν ἐμένα ἡ Μοῖρα,
γιατὶ νὰ ντροπιασιῶ καὶ νὰ τ' ἀγοῦμαι;
λησιμόνησα τὰ ράματα, τὴν πήχη,
μὰ τὴν ἰδέα τῆς Τέχνης τὴ θυμοῦμαι...*

Ἔτσι θυμᾶται τὸν καιρὸ πὺ ξεκίνησε γιὰ νὰ γίνεῖ ραφτάκι κι ὁ Βιζυηνός ἀλλὰ δὲν ἔγινε. Ἀπὸ τὴ Θράκη ἦρθε, ὅπως χιλιάδες ἄλλοι, πὺ δὲ γίνανε Βιζυηνοὶ μὰ πὺ στὸ φτωχικὸ τους μπογαλάκι, ἀσυναίσθητα, φέραν μαζί καὶ γλωσσικὸ, νέο ὕλικό. Εἶναι αὐτὸ πὺ διατηρεῖ τὴ γλώσσα στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ζωντανή, καὶ τὴν ἀνανεώνει νὰ μὴν πεθάνει ἀπὸ μαρασμό.

* *

Ἄχ, φαίνεται ὅτι παρ' ὄλες τίς ἐκκλησίες οἱ κ. κ. συνδρομηταὶ δὲ συμμορφώθηκαν. Σὲ ὄλο τὸ 1894 δὲ βγαίνουν παρὰ 4 μόνο τεύχη, κι' ἐκεῖνα διπλά.

Νᾶταν τάχα ἀπασχολημένος πολὺ μὲ τὸ δασκαλίκι ὁ Γρυπάρης, ἡ μελετοῦσε γιὰ τὸ δίπλωμα πὺ πρόκειται νὰ πάρει ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιό ἐδῶ; Ἡ μήπως τὸν εἶχε παραλάβει ὁ ἔρωτας τὸν διευθυντῆ, τὸ Φαληρέα καὶ δὲν τοῦ ἄφησε ὦρα γιὰ φιλολογίες; Ἴσως ὄλα αὐτὰ καὶ Ἴσως ἀπλῶς καὶ μόνο νὰ τελειώσαν τὰ λεφτά.

Ἡ μοῖρα τῶν λογοτεχνικῶν περιοδικῶν ἴδχει νὰ κλείνουν ξαφνικά καὶ νὰ ξαναρχίζου, κι ὄλο νὰ παλεύουν μὲ δυσκολίες καὶ ἐμπόδια, συνήθως οἰκονομικά. Σταματᾷ λοιπὸν καὶ ἡ «Φ. Ἠχώ» τὴν ἐκδοσὴ της. Ἀπὸ τίς 19 Αὐγούστου 1893 πὺ ἄρχισε, ἴσαμε τίς 3 Φεβρουαρίου 1896 πὺ ξανάρχισε ἐξεδόθησαν ὄλο ὄλο 13 ἢ διπλά τεύχη, σελίδες 208. Τί χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; «Εὐλαλοὶ» οἱ ἀριθμοὶ μιλοῦν καὶ ξεφώνου τὴ διάδοσῆ καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ περιοδικοῦ. Ἐκφράζου ἀπὸ ὄλα τὰ σχόλια καλύτερα τὴν ἀδιαφορία, τὴν ψυχρότητα τοῦ κοινοῦ. Τὴν πίκρα τῶν ἐκδοτῶν. Ὅμως εἶναι νέοι, ἐπομένως αἰσιόδοξοι.

Ἀπὸ τὸ ξώφυλλο κιάλας τῆς Β' περιόδου αἰσθάνεσαι πὺς ὁ ἀέρας ἄλλαξε. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὴν ἐκτύπωση, θάρρεις, νιώθεις πὺς κατὰ τὴ διακοπὴ συντελέστηκαν πολλά.

Κάτι ἄλλαξε. Κάτι σάλεψε.

Καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο μόνο τοῦ διηγήματος τῆς Ἀλεξάνδρας κραυγάζει αὐτὸ τὸ «κάτι» πὺ ἔγινε. «Τὸ Σκούνημα». Πὺ ἐκεῖνη ἡ «εὐπειθῆς κόρη»! Φαντάζει σὰν πολὺ μακριὰ πιά.

Μὰ τί ἔγινε λοιπὸν σὲ τόσο μικρὸ σχετικῶς διάστημα πὺ νὰ ἐξηγεῖ αὐτὲς τίς ἀλλαγές; Ἀπλούστατα: πλησίασε ἡ Ἀθήνα! Ἐκεῖ τὰ τεῖχη πὺ ξεχώριζαν τὴν «δημῶδη» τῆς ποίησης ἀπὸ τὴν πεζογραφία δὲν εἶναι τόσο ψηλά, μήτε καὶ τόσο στέρεα. Πίσω τους στέκεται ἡ Ἑλλάδα σύσσωμη, ὀλόκληρη. Συγκρότημα δυνατό καὶ ζωντανὸ πὺ σπρώχνει ν' ἀκουστεῖ, νὰ ὑπάρξει, νὰ ἐκφραστεῖ.

Ἐκεῖ, μέσα στὰ σπλάγχνα της εἶναι βαθεῖες οἱ ρίζες τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος, δέν τις ἀπέσπασε ἡ ξενική κατάκτηση. Ἐκεῖ στὸ σπῖτι, στὸ χωράφι, στὴ δουλειὰ μιλοῦν καθάρια, ἀμόλυντη τὴ γλώσσα τους οἱ ἄνθρωποι.

Ἀπὸ τὸ βοσκοτόπι ἴσαμε τὰ ἀκρογιάλια, ἀπὸ τὸ χειμαδιὸ ἴσαμε τὸν καφενέ, εἶναι μονάχος, λεύτερος, ὁ λαὸς νὰ κραίνει ὄπως τοῦ βολεῖ. Ἀνθεῖ καὶ λουλουδίζει ἡ γλώσσα στὸ στόμα του καὶ παίρνει ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι χάρη, καὶ γλύκα ἀπὸ τὸ παραμῦθι.

Ἔστειλε λοιπὸν τὴν πνοή της τὴ ζωογόνο ἢ Ἀθήνα. Ἔστειλε τὸν «Ψυχοπατέρα» του ὁ Γρ. Ξενόπουλος. Πῶς νὰ μὴν πάρει μονομιᾶς ἀνάσα τὸ περιοδικό, καὶ νὰ μὴν ἡμερέψει! Ἀναγγέλλει λοιπὸν τὸ μέγα ἀπόκτημα μὲ τὸ συνηθισμένο του στυλ:

«Ὁ Ψυχοπατέρας»

Ἔργον παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ «Ἀθηναίου» τῆ 11 Ἀγούστου 1895. Ἐν Ἀθήναις.

Καὶ τώρα καθὼς τὸν διατρέχω αὐτὸν τὸν «Ψυχοπατέρα» ποῦ παίχτηκε 53 χρόνια πρὶν, μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ φράση ποῦ ἔγραψε ἓνας συγγραφέας μας γιὰ τὸν Ξενόπουλο.

Εἴτανε τότε ποῦ γιορτάστηκαν τὰ πενηντάχρονά του τὰ συγγραφικὰ καὶ μίλησαν πολλοὶ καὶ ἔγινε κείνη ἡ ἀξέχαστη γιορτὴ στὰ «Ὀλύμπια».

Ὁ συγγραφέας λοιπὸν αὐτὸς ἔγραψε: ὁ Γρηγόρης Ξενόπουλος σὰν ἄρχισε νὰ γράφει δὲ βρῆκε πίσω του παράδοση κι ἀναγκάστηκε νὰ γίνῃ παράδοση ὁ ἴδιος!

Τότε ἡ φράση μοῦ φάνηκε μᾶλλον παραδοξολογία, μᾶλλον ξυπνάδα, ἀλλὰ σήμερα φανερώνεται ἀλήθεια μοναδικὴ στὴν ἐκτίμησή της.

Ξαφνιάζει τὸ ἀπλὸ ὕφος στὸν «Ψυχοπατέρα», ἡ γλώσσα, ἡ ἀντικαθαρευουσιάνικη ἔκφραση. Γιατί μαζί, συντροφιά μὲ τὴ γλώσσα, εἴταν καὶ ἡ ἔκφραση στριφογυριστὴ καὶ δύσκολη στὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς του. Ἐνῶ καὶ τώρα διαβάζεται τὸ θεατρικὸ αὐτὸ ἔργο, ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἀξία του τῆς θεατρικῆς.

Ὡστε ἔτσι ἔγινε ἀκριβῶς, ὁ ἴδιος ἔγινε παράδοση! Ἐπάνω του πάτησαν καὶ σηκώθηκαν οἱ νέοι, οἱ ἀτολμοὶ, οἱ ρευστοί.

Μέσα στὴ στεγνάδα τῆς καθαρεύουσας ἔρχεται ἡ ἀπαλή, εὐχάριστη φράση του νὰ φέρῃ λίγη δροσιὰ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἀπαραίτητο «προηγούμενο.» Μαζί μ' αὐτὸν παρουσιάζεται κι ὁ νεώτατος ποιητὴς Μ. Μαλακάσης μὲ στίχους ποῦ δέν τοῦ μοιάζουν διόλου. «Λευκὰ Τραγούδια» εἶναι ὁ μελλοντικὸς τίτλος τῆς συλλογῆς ποῦ δὲ θὰ ἐκδοθεῖ ποτέ, γιατί κανεὶς μας δέν εἶδε νᾶχει ὁ ποιητὴς τῶν «Πεπρωμένων» συλλογῆ μὲ τέτοιο ὄνομα.

Τώρα πλέον ὁ Γρυπάρης ὀρθώνεται πάνοπλος. Δὲ διστάζει. Πάει ὁ Ἀρτεμωιάτης

τῆς ἀρχῆς, ξεχάστηκε. Ὅταν ἔχεις τὴ δύναμη καὶ γράφεις τὸ «Σὰν Παραμῦθι», δέν εἶναι λόγος νὰ κρύβεσαι. Εἶναι ἀφιερωμένο τὸ «Σὰν Παραμῦθι» «Στὴν *» *» Αὐτὰ τὰ τρία ἀστρουλάκια, αὐτὸ τὸ διακριτικὸ Στὴν *» *» κρύβει τὴ Σαπφῶ Φαληρέως σίγουρα. Σ' ἐκείνης τὸ λεύκωμα, πρωτογράφηκε τὸ περίφημο καὶ ἀγέραστο τραγούδι: Σὺ πῶχεις κάλλη γιὰ προικιά καὶ χάρες γι' ἀντιπροικιά...

Ἄν τῶχαμε τοῦτο τὸ κοριτοίστικο λεύκωμα! Τί κειμήλιο, τί θησαυρός. Καὶ ποιὸς δέν ἔχει γράψῃ ἀπὸ τοὺς τότε λογιῶν καὶ σημαντικῶν. Πόσα ὀνόματα παλιὰ καὶ ζωντανὰ ὡστόσο, πόσα παλιὰ καὶ πεθαμένᾶ, θὰ ἀνακαλύπταμε.

Ἐκεῖ ἔχει γράψῃ κι ἄλλα του ποιήματα ὁ Γρυπάρης, ποῦ ἴσως μένουν ἀνέκδοτα. Ἀργότερα ὁ Ζητουριάτης, ὁ Ἰων Δραγούμης, κι ἄλλοι ποῦ μῆτε τοὺς ξέρω, μῆτε καὶ ὁ νοῦς μου τοὺς φέρνει πιά.

Καθὼς ξαναδιαβάζω πάλι μὲ θαυμασμὸ καὶ συγκίνηση αὐτὸν τὸν τελειωτικὸ καὶ τέλειο Γρυπάρη ποῦ βάζει τὴ σφραγίδα του ἀνεξάληπτη στὴν τέχνη γιὰ πάντα, δέν μπορῶ νὰ μὴ συλλογιστῶ πῶς τὸ «Κοιλάρφانو χλωμὸ παιδί ποῦχε προικιὸ τῆς μοῖρας μόνου καρδιά μεγάλη» εἶναι ὁ ἴδιος.

Τὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς ἀμφιβολία, ἔχει ὑπόψη του ὁ σεμνός, ὁ εὐγενικὸς νέος πῶχει τόση σχέση μὲ τὸ σπάνιο καὶ μοναδικὸ σπιτικὸ τοῦ γιαιτροῦ Θεωρῆ Φαλέρ βέη.

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς θάτανε λίγο πολὺ ἐρωτεμένος καὶ μὲ τις τέσσερις ἀδερφές, τις ὠραίες κόρες τοῦ γιαιτροῦ. Εἴταν κομψές, μορφωμένες, ἔξυπνες, εὐχάριστες καὶ εἶχανε ὄλα τὰ χαρίσματα ποῦ δίνει στὸν ἄνθρωπο ἡ καλὴ γέννηση, τὸ ὠραῖο περιβάλλον καὶ ἡ εὐτυχία.

Γιατί στὸ σπιτικὸ τοῦ στρατιωτικοῦ Φαλέρ βέη ἡ εὐτυχία εἶναι μόνιμος κάτοικος. Οἱ πόρτες ἀνοιχτές, κι' ἡ φιλοξενία ἀπλόχερη, πλούσια, σχεδὸν παραμυθένια. Ὅποιος ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα βρίσκει ἄσυλο.

Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ὁμορφιά, τὰ γράμματα κι' ἔχει καλὴ καρδιά εἶναι καλοδεχούμενος. Ἐκεῖ ἀράζουν οἱ δασκάλες ὄλες τοῦ σχολειοῦ, ἐκεῖ βρίσκουν στρωμένο τὸ τραπέζι οἱ δάσκαλοι.

Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία μπορεῖ νᾶχει τὰ κουσουράκια της, ὅμως δέν ἀγαπᾷ τὴ μιζέρια. Αὐτὸ πρέπει νὰ τῆς ἀναγνωριστεῖ. Ὅποιος δουλεύει γι' αὐτὴν καλοζεῖ.

Ὁ μάγειρος στὶς κουζίνες μαγειρεύει. Οἱ ὀρντινάντσες τσακίζονται πανευτυχισμένες ποῦ ἐλάχανε τέτοια ἀφεντικά. Μπαινοβγαίνουν οἱ γνωστοί, οἱ γνωστές, οἱ φίλοι, οἱ φίλες, οἱ παραστεκόμενες, ἔρχεται κι' ὁ νιὸς τραγουδιστῆς, ὁ φλογερός, καὶ τρώει, καὶ ἀκούει μουσικὴ καὶ ζεῖ σ' αὐτὴ τὴ θαυμαστὴν ἀτμόσφαιρα.

Τὰ συναναστρέφεται βέβαια τὰ λεπτά, τὰ

ἀγγελικά ἐτοῦτα πλάσματα πού στέκουν δμως στήν κοινωνική ἱεραρχία (ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, τότε εἶχε φοβερή σημασία «ἡ σειρά») πολὺ πῶς ψηλά του. Ἀνέφικτα.

Αὐτὸς ὁ εἰκοσιπεντάρης γυιὸς τοῦ βιβλιοπώλη πού μοιάζει γυιὸς πρίγκηπα, ὁ ἀλαφροήσκιωτος, ὁ ἐξαιρετικός, δὲν ἔχει ἄλλο πλοῦτος ἀκόμη παρὰ τὸ ταλέντο του καὶ τὴν μόρφωσή του. Εἶναι δάσκαλος, ἀτοπὸθέτητος σταθερῶς στήν κοινωνία, δὲν μπορεῖς νὰ ξεύρεις τί θὰ γίνει κάποτε.

Λίγο, λιγάκι, εἶναι καὶ οἱ τέσσαρες κοπέλλες ἐρωτημένες μαζί του κι ἄς μὴν τὸ ὁμολογοῦνε. Ἄς εἶναι δασκαλάκι, τί σημαίνει: δὲν πρόκειται—οὔτε λόγος νὰ γίνει βέβαια—νὰ τὸν παντρευτεῖ καμιά τους. Τὸν θαυμάζουν, ἔτσι χωρὶς ὑπολογισμούς. Τὸν πιστεύουν ποιητὴ. Φαίνεται γιὰ ποιητὴς. Δὲ μοιάζει ἐκείνους τῶς ἀγνωστούς, τοὺς σχολαστικούς πού μαζεῦει ὁ ἀδελφός στὸ σπίτι.

Ἄλλὰ ἴσαμε τί βαθμὸ εἶταν σὲ θέση οἱ ὁμορφὲς κόρες τοῦ γιαιτροῦ νὰ ἐκτιμῆσουν τὴν ποίηση τοῦ νέου Γρυπάρη! Οἱ ἴδιες μορφωμένες μᾶλλον γαλλικὰ εἶταν θρεμένες μὲ τὸ γαλλικὸ ρωμαντισμὸ, μὲ τὸ λεπτὸ φραντσέζικο πνεῦμα πού κυριαρχοῦσε τότε σὲ ὅλη τὴ μορφωμένη μερίδα τῆς Πόλης καὶ γενικὰ τῆς Ἀνατολῆς. Ἰσαμε πού μποροῦσε νὰ φτάσει ἡ ξυπνάδα καὶ ἡ διαίσθηση ὥστε νὰ καταλάβουν τὴν ἀξία τοῦ ποιητῆ τους!

Ἀκόμη καὶ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τόσες τρελλές, ἀπεγνωσμένες, σοβαρές ἢ κωμικὲς προσπάθειες πού ἔγιναν γιὰ χάρη τῆς πρωτοτυπίας, στὸν ποιητικὸ χῶρο μας, ἐκεῖνος ὁ στίχος τοῦ Γρυπάρη πού δημοσιεύεται στήν Πόλη τοῦ 1896 λάμπει ἀπερίγραπτα πρωτότυπος.

«Σὰ μιά σταλαματιά νερὸ τ' ὀλόγιμο φεγγάρι κρέμεται μεσ' τὸν οὐρανὸ. Στὰ κάτασπρα ντυμένη φτερὰ κρατῶντας παγωνιοῦ, π' ἀνοιγοκλεῖ προσμένει ἀπ' τὶς μεγάλες τὶς κορφές τ' ἀγέρι νὰ φρεσκάρη»

Ἀπὸ τὶς κορφές ἔπνευσε τὸ ἀγέρι ἐτοῦτο καὶ τάραξε τὴ ζοφώδη καὶ ἀσέληνο νύχτα τοῦ σχολαστικισμοῦ! Μὲ τὸ ψῆλος τῆς ἀληθινῆς, τῆς γνήσιας πνοῆς, φύσηξε ὁ ἀέρας τῆς ποίησης καὶ ἡ πνοή του κρατᾶ ἴσαμε μᾶς σήμερα. Καὶ θὰ κρατήσει γιὰ πάντα, γιατί ἂν ἓνα ἔργο τέχνης βαστάξει πενήντα χρόνια τόσο ἄθικτο, ἔτσι ἀχάλαστο καὶ νέο ἔχει κερδίσει τὴν αἰωνιότητα. Δὲν εἶναι φόβος νὰ τὴ χάσει μὲ κανένα τρόπο πιά.

Μὰ νὰ συγκινοῦσαν μόνον οἱ ποιητικὲς τόλμες, πού τοποθετοῦσαν τὸ φωτοστέφανο τοῦ ἠρωϊσμοῦ στὸ ψηλὸ μέτωπο τοῦ νέου ἢ καθὼς μπλέκονταν μὲ τὸ καλὸ παρουσιαστικὸ ἀποτελοῦσαν τὴ συνθετικὴ γοητεία πού τόσο ἀρέσει σὲ τὶς γυναῖκες!

Τὸ γεγονὸς εἶναι πὼς ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιεννέα ἀπέραντα χρόνια ἢ μιά, ἢ ὁμορφότερη, βρέθηκε στήν Ἀθήνα ἐδῶ, πρόσφυγας.

Καὶ τί δὲν εἶχε μεσολαβήσει, δμως, σ'

αὐτὸ τὸ διάστημα! Ἡ μορφή τοῦ κόσμου εἶχε κυριολεκτικὰ ἀλλάξει.

Στὴ στέρεα καὶ κατακαθισμένη Αὐτοκρατορία ἔγινε ἐπανάσταση. Ἦρθαν νικητὲς οἱ Νεότουρκοι. Ἐγινε σύνταγμα. Ὁ Σουλτάν Χαμίτης σκοτώθηκε. Οἱ Ἕλληνες γίναν ἀδελφία μὲ τοὺς Τούρκους καὶ σηκῶσαν λάβαρα καὶ παίζαν μουσικὲς γιὰ τὴν ἀδελφωσύνη αὐτὴ πού βγήκε τόσο ἐπιζήμια στὸ τέλος.

Μὰ καὶ στήν Ἑλλάδα γίναν ἀλλαγές. Στὴ φτωχὴ, τὴ μικρὴ πατρίδα πού φάνταζε στὰ μάτια τοῦ θυμόσοφου γιαιτροῦ τόσο μικρὴ ὥστε τὸν ἔκαμνε νὰ λείει γελώντας:

—Βρὲ παιδιὰ, τὸ σκεφθήκατε; Ἄν καμιά φορὰ πάθει τίποτα καὶ ψοφήσει ἡ Τουρκία, μὲ τὴν ἀποφορὰ μονάχα θὰ τὴ σκοτώσει τὴν Ἑλλάδα!

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση ἔδινε τότε μετὰ ἀπὸ τὸ 97 ἡ φτωχὴ ψωροκώσταινα. Ὅμως νὰ, ἐτούτη ἡ μικρὴ σήκωσε πόλεμο στὴ μεγάλη, τὴ δυνατὴ Τουρκία καὶ νίκησε. Καὶ ἔγινε ἡ Θεσσαλονικὴ ἑλληνικὴ, καὶ τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Μακεδονία.

Μετὰ νάτο τὸ 14 καὶ ὁ μεγάλος πόλεμος καὶ οἱ Γερμανοὶ στήν Πόλη. Καὶ τὸ 22 πού μᾶς ἔφερε ὄλους σὲ μιά βδομάδα μέσα, ἐδῶ.

Κι' ἀκόμη σὲ τὶς ψυχές, σὲ τὶς καρδιές, πόση ἀναταραχὴ, καὶ σὲ τὶς ζωές τῶν ἀνθρώπων πόσες μικρὲς οἰκειακὲς ἐπαναστάσεις καὶ φθορές. Καὶ πόσα γκρεμίσματα!

Ἐκεῖνο τὸ εὐτυχισμένο σπιτικὸ τοῦ χιλιάρχου στὸ Σκούταρι ἔκλεισε τὶς φιλόξενες πόρτες του. Βουβάθηκε. Ἡ μεγάλη καρδιά τοῦ ἀρχοντονοικοκύρη κάποιαν ἡμέρα ξαφνικὰ σταμάτησε. Τότε ἡ φιλία πού δὲν εἶταν πιά νὰ μείνει ἐκεῖ ψηλά στὸ ἀγριωπὸ κάπως Τουρκοχώρι μεταφέρθηκε στὸ Πέραν. Ἐκεῖ μποροῦσε νὰ ζήσει ἀφανῆς καὶ φτωχεμένη ἀνάμεσα στὸν πολὺ κόσμο.

Στὸ 1924 στήν Ἀθήνα, στὸ ξενοδοχεῖο «Μέγας Ἀλέξανδρος» βρέθηκε ἡ Ὀλγα Φαληρέως, κι' ἐκεῖ μιά μέρα κατὰ τύχη, σὲ μιά πρωϊνὴ ἐφημερίδα διάβασε πὼς ὁ διευθυντὴς Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν τοῦ ὑπουργείου Παιδείας κ. Ι. Γρυπάρης κάτι ἔκαμε, κάτι εἶπε.

Μεμῆς ἡ ξεχασμένη μορφή, ἡ παλιὰ φιλία, τὸ παραμυθένιο παρελθὸν ἐκεῖ στὸ Βόσπορο τῆς ἤρθε στὸ νοῦ. Σὰ νὰ μὴν εἶχαν περάσει ὄλα αὐτὰ τὰ ἀπέραντα χρόνια τῆς σιωπῆς καὶ τοῦ χωρισμοῦ. Στὸ διάστημα πού ἐκύλησε δὲν εἶχε μάθει καν ἂν ζεῖ, μήτε ἂν ὑπάρχει ὁ ἀνθρωπος Γρυπάρης.

Πῆρε μιά κάρτα τῆς, ἔσβυσε τὸ ἐπίθετο τοῦ συζύγου πού εἶταν ἀγνωστο, ἔγραψε μόνον δίπλα στὸ ὄνομα, «Φαληρέως», τὴν ἡμερομηνία καὶ τὸ ξενοδοχεῖο.

Τίποτε ἄλλο.

Ὅταν τὴν ἐπομένη ὁ Γρυπάρης βρῆκε τὴν ἀλληλογραφία στὸ τραπέζι τοῦ ὑπουργείου του καὶ διάβασε γράμματα ὑπηρεσιακὰ

καὶ ἐγκυκλίους ἔφτασε ἀδιάφορα καὶ στὸν μικρὸ φάκελο. Πῆρε τὴν κάρτα καὶ τὴν κοίταξε, τὴν κοίταξε σὰ νὰ μὴν ἤξερε ἀνάγνωση, ἢ σὰ νὰ διάβαζε μὰ δὲν τὸ μποροῦσε νὰ καταλάβει. Ξαφνικά θαρρεῖς καὶ κάτι ξύπνησε, κάτι ὀρμητικὸ καὶ δυνατὸ ἀπὸ τὸν παλιὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶχε νεκρωθεῖ μέσα τοῦ ζωντάνεψε. Πετάχτηκε ὀρθὸς καὶ ἄρπαξε τὸ καπέλλο του.—Ἐχετε σύσκεψη μὲ τὸν ὑπουργό, φώναξε ὁ γραμματέας πίσω του. Κύριε διευθυντά, σὰς περιμένει ὁ ὑπουργός, μὴ φεύγετε...

Μὰ ὁ κύριος διευθυντῆς ἀλλοιώτικος, ἀγνώριστος, καταταραγμένος τοῦ ἀπάντησε: Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδῶ κανένα... Πῆρα ἓνα μήνυμα ἀπὸ τὴ ζωὴ σήμερα, πῆρα μιὰ εἴδηση ἀπὸ τὰ νειάτα μου!...

Κι' ἔφυγε βιαστικός, τρεχάτος. Σὰν ἔξαλλος.

—ὦ, τὸ ἰδανικὸ τὸ Γρυπαράκι, ἀναστέναζε ἡ ὠραία Ὀλγα καθὼς τοῦ διηγόταν ὅλα αὐτά. Τὸ ἰδανικὸ τὸ Γρυπαράκι, πῶς ἔγινε...

Τὴν ἀκούα καὶ μοῦ εἶταν τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ φανταστῶ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν ἀλλοιῶς ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦσα. «Τὸ ἰδανικὸ τὸ Γρυπαράκι» διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν στεγνὸ, κεραυνωμένο θαρρεῖς κύριο, ποὺ εἶχα γνωρίσει στὰ 1920 ὅταν πρωτόρθα στὴν Ἑλλάδα. Πῶς νάταν τάχα ἄλλοτε;

—Τί εἶδους εἶταν; ρώτησαν τὰ χεῖλη μου, ἐνῶ μέσα μου ρωτοῦσα διαφορετικά: Μὰ εἶταν ποτέ; Ἄλλὰ βέβαια δὲν τόλμησα νὰ ξεστομίσω μιὰ τέτοια ἀσεβῆ ἐρώτηση.

—Ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ τὸ πεῖ καὶ νὰ τὸ περιγράψει πῶς εἶταν; μοῦ ἀπάντησε συγκινημένη ἐκείνη, καὶ πάλι, σὰ νάταν μοναχὴ καὶ νὰ παραμιλοῦσε συνέχισε: Ἐκεῖνο τὸ αἰθέριο, ἐκεῖνο τὸ ἰδανικὸ Γρυπαράκι!

Ὅμως τί θάπε καὶ τὸ Γρυπαράκι ὅταν ἀντίκρουσε τὴ γυναῖκα ποὺ εἶχε γνωρίσει κοπελίτσα καὶ τώρα τὸ πάχος τῆς εἶχε καταστρέψει, παραμορφώσει τὸ κορμί! Τί σχέση νὰ ὑπῆρχε μὲ τὴν ὠραία νεὰ ποὺ ἔμεινε ἀνύπαντρη στὰ νειάτα τῆς ἀπὸ τὴν πολλὴν ὀμορφιά, γιατί δὲν εἶχε βρεθεῖ ἀντρας ἀξίος νὰ σταθεῖ πλάϊ τῆς γαμπρός!

Καὶ ὅμως τὸ πρόσωπο, θαρρεῖς κι ὁ χρόνος δὲν τόλμησε, δὲν μπόρεσε νὰ τὸ χαλάσει. Τὸ θεῖο μέτωπο διατηροῦσε τὴ γαλήνη του, τὸ δέρμα τὸ θαμπὸ μαργαριταρὶ χρῶμα του, τὰ μάτια τὴ μαύρη βελουδένια γλῶκα τους.

Ἴσως ὅμως ὁ καθένας νὰ μὴν εἶδε στὸν ἄλλον παρὰ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε κρατήσει, ἢ μνήμη του μονάχα.

Ἴσως πάλι ὁ καθένας μόνο σὰν ἀντίκρουσε τὸν ἄλλον πῆρε συναίσθηση τοῦ χρόνου ποὺ εἶχε περάσει. Ποιὸς ξέρει!

Ἡ συγκινητικὴ ὅμως αὐτὴ συνάντηση εἶχε ἓνα ἀναπάντεχο ἀποτέλεσμα. Ἡ Ὀλγα Φαληρέως μὲ τὸ σύζυγό της—γιατί εἶχε

παντρευτεῖ κάποτε—ὅταν οἱ φτεροῦγες τῆς φαντασίας τσάκισαν καὶ τὰ φαντασμαγορικὰ ὄνειρα τῆς νεότητος διαλύθηκαν καὶ πιά δὲν εἶχε σημασία καμιὰ ποιὸς θὰ στεκόταν δίπλα τῆς γαμπρός. Κατὰ τύχη πῆρε ἓνα σύζυγο νεὸ καὶ πολὺ καλὸ. Ἐμεναν τότε πρόσφυγες, μὴ μπορῶντας νὰ σχηματίσουν ἀκόμη σπιτικό, στὸ «Μέγα Ἀλέξανδρο» καὶ δίπλα τους μιὰ οἰκογένεια μὲ παιδιά. Κι' αὐτοὶ πρόσφυγες, ὅμως ἀπὸ ἄλλα μέρη τοῦ κυνηγημένου Ἑλληνισμοῦ. Τοὺς φίλιωσε λοιπὸν ὁ κοινὸς καῦμός τῆς προσφυγῆς καὶ μαζεύονταν παρέα καὶ λέγαν τὰ βάσανά τους.

—Σήμερα, ἀνάφερε ἡ κ. Ὀλγα στὸν ἀντρα τῆς, εἶχα μιὰν ἐπίσκεψη τὴν ὥρα ποὺ ἔλειπες, ἦρθε ἓνας παλιός, καλὸς μας φίλος, ὁ Γρυπάρης...

Δὲν πρόλαβε νὰ ἀποσώσει τὴν κουβέντα τῆς.

—Γρυπάρης, Γρυπάρης, ἔκαμε σὰ νὰ ψαχνε στὴ μνήμη τοῦ ὁ μεσόκοπος γείτονας τοῦ διπλανοῦ δωματίου, ἓνας ἀπατεῶν, ἓνας ἄθλιος...

—Λάθος ἔχετε, δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο...

—Καὶ βεβαίως λανθάνω, δὲν εἶναι δυνατὸν ἐσεῖς μιὰ ἀξιοπρεπῆς κυρία νὰ ἔχετε γνωριμία μὲ ἐκεῖνον τὸν οὔτιδανόν, ποὺ ἐξέδιδε ἓνα περιοδικὸν κάποτε...

—Τί λέτε, ἀλήθεια; εἶπε μὲ κάποιαν ὑποψία τώρα ἡ γυναῖκα.

Μὰ ὁ κύριος ὀργισμένος σηκώθηκε καὶ πηγαινοερχόταν χωρὶς νὰ προσέχει τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ζυπνημένη ὄργη του.

—Εἶταν δύο αὐτοί... καὶ ἓνας ἄλλος μαζί, ἓνας κάποιος Φαληρέως... Ἴσως νὰ ἀκούσατε ποτὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα...

—Ἄ, μπά ποτέ μου, ἔκαμε ὅσο μποροῦσε ἀδιάφορα ἡ ἀδελφὴ τοῦ Φαληρέα. Μὰ τί σὰς πείραξαν αὐτοὶ οἱ δύο... ἄθλιοι;

—Ἐγὼ κυρία μου ἤμην μνηστευμένος κάποτε ἀλλὰ ἠργαζόμην εἰς Βαγδάτην καὶ ἡ μνηστὴ μου διέμενε ἐν Κων/πόλει. Εἶχον ἐγγραφεῖ εἰς τὸ περιοδικὸν ποὺ ἐξέδιδον οἱ δύο ἄθλιοι καὶ μιὰν ἡμέραν ὅλως κατὰ τύχην ἀνέγνωσα...

Ἡ κ. Ὀλγα βαστοῦσε τὴν ἀνάσα τῆς νὰ μὴν τὸν διακόψει ἀλλὰ ἐκεῖνος σταμάτησε ἀπὸ μόνος του. Σὰ νὰ μὴν εἶχε θάρρος νὰ ξεστομίσει αὐτὸ ποὺ ἀνέγνωσε.

—Λοιπὸν;

—Λοιπὸν, ἐνῶ ἡ μνηστὴ μου ἔπαιζε εἰς τὸ κλειδοκύμβαλόν τῆς, αὐτός, ὁ Γρυπάρης, ἔστρεψεν τὴν ἐπὶ τοῦ πιάνου φωτογραφίαν μου καὶ ἠσπάσθη τὴν κόρη...

ὦ, ὕψιστέ μου, μικρὸς ποὺ εἶναι ὁ κόσμος σου, σταυροκοπήθηκε ἡ κ. Ὀλγα, ὅταν τοῦ διηγόταν τὴν καταπληκτικὴ σύμπτωση:—Νὰ βρίσκομαι στὴν Ἀθήνα, καὶ μέσα σὲ τόσες χιλιάδες πρόσφυγες, νὰ κατοικεῖ δίπλα μου φερμένος ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς

Μεσοποταμίας ἕνας κύριος πού χώρισε τήν ἀρραβώνα του γιατί στό περιοδικό τοῦ ἀδελφοῦ μου διάβασε ὅτι κάποιος τή φίλησε !! Ἀπίστευτο, ἀλήθεια !

—Μά πῶς τὸ κατάλαβε ὅτι εἶταν ἡ δική του ἀρραβωνιαστική καί ἡ δική του φωτογραφία ; ρώτησα μέ ἀπορία ;

—Φαίνεται πῶς ἡ ἀρραβωνιαστική τὸν εἶχε ἐγγράψει, ἴσως καί νᾶχε ἀναφέρει γιὰ τή γνωριμία μένα ποιητή, μέναν ἐξαιρετικό νέο... Ποιὸς ξέρει. Θάταν καί τὸ γράψιμο πολὺ περιγραφικό, ἴσως.

Μά κ' ἐγὼ μονάχη μου κατόπι, σάν πῆγα καί φυλλομέτρησα τὴ «Φιλολογική Ἠ-

χώ», νάνακαλύψω τὸ κείμενο πού ἔφερε τέτοιὸ χαλασμό, σήκωσα τὰ χέρια ψηλά καὶ «ἀνεφώνησα» σάν τοὺς ἥρωες, στὰ παλιά μυθιστορήματα : "ὦ, θεοί, ὦ, οὐρανοί !

Τοῦτο δῶ τὸ ἀνούσιο ἐρωτικό κουβεντολόϊ πού δέ μοιάζει νά τὸ ἔγραψε ὄχι ὁ ποιητὴς τῶν «Σκαραβαίων» ἀλλὰ τὸ χειρότερο κοριτσόπουλο, εἶχε τέτοια ἐνοχὴ δράση ! Καί ἐπίδραση.

Ἄξιζει τὸν κόπο νά μεταφέρουμε ἕνα ψιχουλάκι ἀπὸ τὸ δραστικό αὐτὸ σύγγραμμα γιατί ἀξιζει νά δοῦμε τί μπορούσε νά κάνει ἡ ἐποχή. Τὴν ἐποχὴ ἐκφράζει καί τὸ γράψιμο, καί τὸ πνεῦμα καί ἡ... διάλυσις !

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΡΑΛΗΣ

ΣΥΝΘΕΣΗ